

rs min
in het
it reis-
dat we
en kijk
a gaan
olk en
ardour

e met
apbloei
gaden-
van
emen,
u band
onder
kt, dat
weinig
r, dan
n met
en zul-
erleide
maakt
nisme.
rs van
ht ons
mede-
inisme
an dat
Dr. J.
d, wal
tolken
en we
derde
ond in

bruari.
Bond
apest,
al van
vigen,
zamen
winter
andere
ovige
e voor
rin te
0 kilo-
nd om

1915
altijd

n Pri-
genen,
ne af
roepen

loopen
n veel-
n ge-
ultige-
Daarna
ver de
hield
schie-
mie te
over:
van de
De
stien,
iek te
ouden
lemen,
ak las
en van
Prof.
er Het
arsche
ur van
Bond,
g van

e soci-
De eer-
hiloso-
apest,
Christ-
torf-
de toe-
eld. De
g van
verree-
confes-
is ge-
me in
f. Pers-
eene
orden,
kethlen
enden
enbur-

uitend
st. Op
refor-
g) van
sikesz)
en, in-
wyl de
vijn en
to een
at men

e jaar-
Bond,
Gemde
eur en
an de
Zeven-
er drie
gehou-
parle-
eren)
nensch
publiek
n een
p deze
e vice-
orden.
en ge-
n ons
leid in
ad ge-
entwik-

gevaar
n radi-
heele

publieke leven is besmet door de gevaar-
lijkste atheïstische beginstelen. In dezen
droeven toestand van de Hongaarsche maats-
chappij ligt voor de Calvinisten in Hong-
garije een werk Gods om den strijd op te
nemen, ten einde deze algemeene geestelijke
bandeloosheid met vast geloof en bezielden
kracht tegen te staan. Wij hopen dat de
Heere onze God, die het Calvinisme voor
eeuwen óók bij ons tot bloei had gebracht,
ons ook de herleving ervan zal doen beleven.
Dr. H. H. K.

Leestafel.

J. J. Knap Czn., Ned. Herv. Predikant te
Groningen. AARDEN VATEN. TWAAFTAL PREDI-
KATIEN OVER VRIJE STOFFEN. — J. H. Kok —
1918. Kampen.

Deze bundel wil zijn een blijvende herinnering
aan een gedenkdaag.
Op Dinsdag 16 April heeft Dr. Knap, in den
kring van kerkgenooten en vrienden, te GRO-
NINGEN herdaacht, dat hij voor vijftig jaar
predikant was geworden.

Wij hebben er de vorige week o.a. in de
STANDAARD van gelezen.
Dr. Knap behoort tot een levendich ge-
slachte, anders gezegd een dominees-familie, en
zijn Grootvader, een tijdgenoot van de predi-
kanten FELIX, GULDENARM en GRIETUIJZEN,
behoorde reeds tot die predikers in FRIESLAND,
welke daar, in de Hervormde Kerk, door het
Gereformeerde volk om hun prediking geacht
en geliefd waren.

Des te meer geacht en geliefd, wijl dit soort
Hervormde dominees toenmaals vrij zeldzaam
was.

Vast staande in hun Schriftgeloof en van onver-
dachte orthodoxie, hadden mannen als de oude
Dr. Knap bezwaren tegen de onchristelijke
en ongereformeerde „Synodale organisatie“. Maar
van reformatie door SYNOODALITEIT moesten ze niets
hebben en ook later riepen zij tegenover reformatie
door DOKTERIE, even bestial als een
romantische Epicurist tegenover 's levens onlust:
non dolere!

Aan deze traditie van zijn geslacht is de
jubilaris van 16 April tot dusver trouw gebleven.

Toch is deze Gereformeerde predikant in het
NEDERD. HERVORMD KERKGENOOTSCHAP niet
alleen reformatisch gezind, maar toont hij die
gezindheid ook in daden. Ik denk hier aan zijn
veelzins voortreffelijke en lezenswaardige per-
soneel in het tijdschrift OUDER PADERN, ter
voorlichting zijner geestverwanten onder zijn
kerkgenooten, wat leer en leven en ook wat
kerkrechtelijk betreft.

Varia modis bene sit, en het is dan ook te
verstaan, dat naar de STANDAARD meldde, Dr.
Knap op den gedenkdaag zijner 25-jarige ambts-
vervulling niet enkel van de Gereformeerde onder
zijn kerkgenooten waardering ondervond. Aan
zijn pogen toch om tot reformatie te komen,
zij het dan in een weg, die tot dusver nog
niet tot het doel heeft geleid, is tegenover refor-
matorische gezindheid, die het zelfs niet tot
pogen brengt, waarde toe te kennen. Ik kan
het mij dan ook niet anders denken, dan dat
de niet-Hervormde Gereformeerden, die in GRO-
NINGEN ter receptie waren, onder meer, Dr. Knap
welsagen op zijn, van behoefte aan reformatie
zo klaarlijk getuigend poging toewenschten
en er de bede van het „alle-gevangenen-terug-
brengende“, aan toegevoegd zullen hebben.

Bij de lesing van den prebunkbundel AARDEN
VATEN, waarvan de VOORREDE is gedateerd op
16 April 1918, en welke bundel zelf bedoeld
is, gelijk ik reeds vertelde, als een blijvende
herinnering aan dezen gedenkdaag, kwam het
mij eenigzins wonderlijk voor, dat onder die
twaalf preken ook niet één is waarin over
„kerkrechtelijke“ wordt gehandeld. Zij gaan allen
over „vrije stoffen“, en de vraag drong zich bij
mij op: „Waarom is niet uit het welgevulde
kasje met goed-verzorgde preken een plaats in
den bundel gegund aan één, waarvan telken
jare voor dezen predikant, door den 16ten Ok-
tober, de stof niet vrij, maar aangewezen was?“

Dan, ik onthoud mij hier van oordeel, want
het zou kunnen zijn, dat een preken zo als ik
in den bundel verwachtte, eerst in de week van
het jubileum gemaakt, op den volgende Zon-
dag gehouden en dan later gedrukt, als supple-
ment bij den bundel komt.)

Waar deze bundel, die, wat typografische uit-
voering betreft, den heer Kok in alle opzichten
er aandoeft, ons ter beoogde lezing toezonden
is, mag ik echter mijn oordeel niet terug houden
over den titel AARDEN VATEN.

De Bijbelvase leest niet al terstond, dat die
ontomien is aan II KORINTHE 4 : 7 : „Maar
wij hebben dezen schat in aarden vaten, opdat
de uitnemendheid der kracht zij van God
en niet uit ons.“

Het is men nu bij dezen „schat“ aan het
licht dat God heeft doen schijnen in de herten,
waarvan vers 6 spreekt, hetzij aan de bediening
van het evangelie denkt, zeker is, dat men bij
„aarden vaten“ heeft te denken aan het lichaam,
allereerst van den Apostel, en ook van ande-
ren, die, als hij, predikers zijn. Het „aarden“
of „leem“, duidt hier op zwak en broos en
zo krijgt men dan bij „schat“ en „vat“ een
tegenstelling als van een gouden kleinod, ter
bewaring outvat, door een heel niet-stevig,
heel niet-echt foedraal. De vergelijking nu
van het veege menschenlijf in het algemeen en
dan ook dat van den evangelieprediker, met
een aarden vat loopt.

Loopt zelfs nog beter, wanneer zulk een pre-
diker, met PAULUS, kan spreken van een „scher-
pen doorn in het vleesch“, zoals dit, met zijn
deemterwikkeld gemis van den gehoorzen, ook
GALATSEN 6 : 9 bevestigd kan doen. Maar,
ik kan en mag, bij al mijn medegevoel voor
Dr. Knap, niet anders zeggen dan dat hij, door
niet te vergelijken zijn lichaam met „aarden
vaten“, uit den gedachtenkring van II Korinthe
4 : 7 weg is en dat die vergelijking bovendien
niet maar hinkt, doch heel-niet loopt.

Een metafoor-misbruik niet te overzien bij
een zoo goed stijl.

Dit nu brengt mij van den bundel op de
preken zelf.
De stijl dezer preken is, gelijk al hetgeen
Dr. Knap schrijft, wat men „verzorgd“ noemt.
Iets wat, vooral met het oog op de jonge jeugd
onzer dagen, een eerste vereischte voor 'n preken
is. Van liefde voor de nieuwere woordkunst,
wier, mist bezonnen toepassing ook op de preken
mu, om meer dan een reden, nog niet zoo on-
geschikt lijkt, merkt men er niet veel in. Maar
deze prediker toont, dat het zonder die nieuwere
kunst ook wel gaat, want nergens in die twaalf
preken wordt deze zijn schrijfschrift duf of ver-

loopt hij er mee in den, voor een cultuur-mensch
dezer eeuw, onuitstaanbare preetoon.

In overeenstemming met den stijl is de
homiletische vorm.

Ieder preken heeft een Inleiding, die, naar het
recept van VAN OOSTERZEE, onze grooten
Homileet, het achtere deel van heel den omvang
niet zeer overschrijft; heeft een Verklaring en
een Toepassing, waarover ik het straks nog zal
hebben, en ook heeft ze, wat weer in iedere
preken onmisbaar is, een thema en een verdeling.
Maar niet slechts, wat zeker altijd moet, het
thema, doch ook de verdeling wordt steeds
geannoucerd; iets wat zijn bekende voor, maar
ook zijn niet minder bekende na-deelen heeft.

Met het vinden van thema en verdeling —
bij de laatste wordt van „punten“ gesproken en
more majorem, wordt zij steeds min of meer ge-
zegd — is Dr. Knap, gelijk van een ervaren
homileet als hij, dan ook niet anders te ver-
wachten is, over het geheel gelukkig geweest.

Slechts bij één, die welke tot tekst heeft de
verzen 6 en 7 uit het verhaal in I KORINTHEN
10 : 1—13, de koningin van SABA en SALOMO,
dunkt mij, dat het met thema en verdeling niet
in den haak is. Het opschrift van die preken is:
DE HELETT IS MIJ NIET AANGELEED en nu ligt
zeker in die woorden ook de hoofdgedachte
dezen twee verzen. Dr. Knap neemt echter als
thema: „Het bezoek van Saba's Koningin
aan Salomo“ en annoucerd dat als verdeling:
aanleiding, doel en vrucht van dit bezoek. Die
verdeling is dan: „zij is heengegaan met de be-
lijdenis: „De heil is mij niet aangeleed!“ Maar
zoo verzeilt wat thema is van de twee verzen
en als zodanig bekende geannoucerd, naar het
„derde deel“.

Maar, la critique est aisée, et l'art est difficile,
en welk prekmaker zal niet ootmoedig moeten
bekennen, dat hij wel eens een dergelijke
homiletische zouden begaan heeft?

In de tekstverklaring, waar het bij een preken
toch zoo op aankomt, dunkt mij, dat grondig,
beronnen en in goede zin populair als zij is,
geen enkel vlekje valt te sporen. Ook ontbreekt
daarin niet het zelfkundig moment. Zoo in die,
slechts schijnbaar, zoo dood-gewone preken, over
„de bekering van den Stokbewaarder“.

Maar in de toepassing toont Dr. Knap niet
minder zijn rijke en bezonnen kennis van men-
schelijk en christelijk zieleleven.

Zoo weer in de preken over II Korint 7 : 2,
VENSTEREN IN DEN HEMEL, waar hij het heeft
over den twijfel van den ongelovige aan Gods
almacht en over den twijfel van den geloovige
aan „eigen staate“. Zoo ook in die over DANIEL
IN DEN KUL: „De duivel gaat altijd om als
een briescheende leeuw, zoekende of hij u zou
mogen verslinden, en zoo gezien staat zij ge-
durig tusschen de brullende leeuwen en is uw
leven haast een aanhoudend verblijf op den
bodem van den kuil.“

Tot opbouw in het geloof kan ik ook al
daze kerkgenooten, en onder hen, zoo tot op-
bouw als bestudeering, de theologanten, den
bundel AARDEN VATEN van harte ter lezing
aanbevelen.

Deze twaalf preken kunnen met haar teere
en gezoete mystiek, verkwikken het hart;
haar blijvende leerstellingheid, verhelderen en
verrijken het gereformeerde denken; met haar den
wil Gods als norm doen kennen voor ons zinnen
en willen, stuur geven aan de levenspraktijk.

Het is kanselwerk van een prediker, die niet
het „voor zijner ziel“ scherp heeft bevestigd wat
zielevoedsel zijn hoorders noodig hebben, en dat,
wilt ook zoo biddend voor onzen tijd, met zijn
voornamen inhoud bij schoonen vorm doet den-
ken aan „gouden appels in silvers gebedde
schalen.“

G.

() Dit is, gelijk mij uit DE STANDAARD van 24
April bleek, dan ook gebeurd.

Uit de Pers.

Dr. Wielenga te Amsterdam, die teikens de
gemeente van Amsterdam voorlicht over de
verschijnselen van onzen tijd, heeft thans een
rede gehouden over Geloofsgenezing op Gebed,
waarvan we het persverslag hier overnemen :

De geloofsgenezing op godsdienstig terrein wil
een voortzetting en herbeleving zijn van het wonder,
waarover de Schrift verhaalt. De poging tot her-
schepping van dit wonder treffen wij aan in de
gehele geschiedenis der Kerk. In de 4e eeuw stal
men de olie uit de kerken, teneinde, dat daarin
geestkracht schoor. In de Middeleeuwen,
in den tijd der Reformatie en daarna treden telken
geloofsgenezers ten tonele, zich stierend het
aurool van het wonder.

Onder de jongste verschijnselen wijl Spreker op
de Irvingianen, de tempelgemeente van Hoffman,
de beweging van Dr. Blumhardt; in het bijzonder
op de Pinkstergemeente van Polman, die, behalve
de gave der tongen, ook de gave der gezondma-
king bewoet te bezitten, en op de vereniging, die
geacht is door Dr. Hazenberg, onder den naam
„De Goddelijke Genezing“, en waarvan nog enkele
vertakkingen en kleine uitspruitjes, vooral in Am-
sterdam, worden gevonden.

Het beginsel dezer geloofsgenezers is geheel te-
genovergesteld aan dat van Christian Science. De
lichtedwoud beschouwd als een rechtstreekse
inwerking van salom op het lichaam, niet te genezen
door wetenschap of medicinale hulp, maar alleen
door het rechtstreekse ingrijpen der Goddelijke
almacht. Deze hulp geeft God aan wie geloof, en
afstaat van allen menschenlijken bijstand. De geloof-
genezers haalt een menigte teksten aan om dit te
bewijzen.

De geschiedenis, een strenge rechter, heeft over
deze beweging echter vonnis geveld. De pogingen
tot herleving van het wonder zijn mislukt. Wel zijn
er feiten geconstateerd van treffende genezingen
zonder dokter's hulp, maar deze zijn te beschouwen
als de overwinning van de ziel op het lichaam.
Uitvoering toont Spreker aan, dat ook de Schrift de
opvatting der geloofsgenezers veroordeelt. God bindt
ons niet aan het teeken, maar aan het Woord.
God is groot, niet slechts in het wonder, maar ook
in het handhaven van de wet, en in het verband
tusschen natuur en genade. Zelfs zijn zij, die niet
zullen gerien en nochtans zullen geloofd hebben,
Ook is het onjuist de siekte enkel aan satanische
werking toe te schrijven. De Schrift leert anders.
Ziekte staat onder Goddelijk bestel. Daarom is het
komen van ziekte voor den Christen niet een af-
schuwelijke ramp, noch het wegneemen der siekte
het grootste geluk. In ziekte kan zegen schillen,
gelijk in alle kruis, meer dan in gezondheid en
levensbloei. Paulus' doorn in het vleesch heeft de
algemeenste genade Gods verheerlijkt evengoed
als de heuglijkste wondergenezing.

We zijn dankbaar, dat Dr. Wielenga aldus
waarschuwt, en hopen, dat deze rede in het
licht zal verschijnen, opdat ook voor anderen
daze waarschuwing ten nutte zal kunnen zijn.

Officiële Berichten.

Slechte Tijd.

De Penningmeester van de Deputaten voor den
Evangelisatiearbeid van de Geref. Kerken
in Noord-Brabant en Limburg zal, tenzij er
spoedig hulp opdaagt, straks droevige dingen
moeten rapporteren op de Particuliere Synode.
Tot half April is in dit boekjaar bijna 1500
minder ontvangen dan het vorig jaar en daar-
tegenover veel meer uitgegeven.

De tijdsomstandigheden doen de uitgaven
klommen.

De inkomsten bleven, bij 1917 vergeleken,
tot dusver zeer achter.

Broeders en Zusters, indien er geen veran-
dering komt, zal het boekjaar op 1 Mei sluiten
met een tekort van duizend gulden.

Wij meenen, dat het bekendmaken van dit
feit voldoende is, om de bewijzen uit te lokken
van de liefde, die onze Evangelisatiearbeid
sedert vele jaren mag bezitten in de Geref.
Kerken.

Broeders en Zusters, maakt ons in deze hoop
niet beschaamd.

P. Nomes.

Kort Verslag der vergadering van
de Classis Dordrecht op 14 Febr.
'18 te Dordrecht in de Wilhel-
minakerk.

Art. 1. De praeses der roepende kerk van
Sliedrecht opent de vergadering, laat zingen
Psalm 111 : 1 en leest Psalm 111.

Art. 2. De credentiebrieven worden nagezien,
waarin blijkt dat de kerk van Antwerpen niet
tegenwoordig is; Brussel heeft, nevens den
dienaar des Woords, een diaken afgevaardigd,
die keurstem ontvangt.

Art. 3. In het moderamen nemen zitting
Ds. Visscher, praeses, Ds. Meynen, assessor,
Ds. v. Rennes, scriba.

Art. 4. De notulen der vorige vergadering
worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 5. De praeses heeft welkom Ds. Schippers,
voor 't eerst ter vergadering, en D. Warner
uit Brussel gedrukte kerk; eerstgenoemde
spreekt woorden van dank.

Art. 6. Ingekomen stukken: instructie van
de kerk van Sliedrecht: shoe op te treden
tegenover broeders en zusters, belijden de
kerk, die wel voor hun kinderen den doop
verlangen, maar ook na herhaald vermanen
H. Avondmaal verzamen en zichzelf soover
vergeten, dat zij tijdens de H. Avondmaals-
viering bij kerken van andere formatie ter
kerk gaan.“

De classis wijst op Art. 77 K.O. en de
besluiten van Middelburg art. 93 en Utrecht
art. 14.

Art. 7. De stukken van den naar Hendrik-
10-Ambacht beroepen dienaar Horjus worden
nagezien en, waar blijkt dat deze niet volledig
zijn, zal het ontbrekende aan de daarvoor aan-
gewezen kerken worden toegezonden.

Art. 8. Rapporten. a. Ds. Meynen rapporteert
in rakte 't verzoek van br. d. B. Wordt voor
kennisgeving aangenomen;

b. dezelfde dienaar rapporteert in rakte den
arbeid van br. de Bontröder onder de gen-
terneerde Belgen, waaruit blijkt dat het werk
aanvankelijk met zegen geschiedt; de kerken
worden opgewekt hun liddegenen zooveel mog-
elijk voor deze goede zaak te geven;

c. De kerk van M. B. rapporteert dat de
duurteel van den dienaar des Woords de
12 p.c. aanmerkelijk overtreft; ook de kerk van
P. heeft deze zaak geregeld;

d. Br. Kastelein rapporteert over 't nazien der
boeken van den quaestor, welke in orde zijn
bevonden; de commissie al hoe en de quaestor
ontvangen dank.

Art. 9. Vacaturendiensten gevraagd voor de
kerk van Alblasserdam; aangewezen worden voor
April Ds. Meynen, voor Mei Ds. van Rennes.

Art. 10. Bij 't onderzoek naar art. 41 K. O.
vraagt Alblasserdam een consulent; aangewezen
wordt Ds. Visser van Nieuw-Lekkerland, die
ook bij 't afscheid van Ds. Kuyper de classis
zal vertegenwoordigen.

Brussel geeft mededeeling van den toestand
der kerk, die niet rooskleurig is; echter is er
veel tegen te bespeuren van den arbeid van
broeder A. Lauwes, een bekeerd Roomsche priester,
die evangelisatiewerk verricht en nu ook
ouderling is. Een brede bespreking ontwikkelt
zich over de vraag, op welke wijze deze broeder
zijn begeerte om in den dienst des Woords te
worden gesteld, bevredigd kan zien, in verband
waarmee aanvankelijk de lijnen worden uitge-
stippeld en een commissie voor 't examen be-
noemd.

Dordrecht vraagt en verkrijgt verlof om voort
te gaan met de censuur over 'n broeder en een
ruster, die vooral tegen het 4e gebod zondigen.
Molensgraaf vraagt en ontvangt advies in
rakte een doopkwestie.

Art. 11. Er worden besluiten genomen en
opdrachten gedaan in rakte de classis, Prov. Synode.

Art. 12. Ds. Kuyper, voor 't laatst tegen-
woordig, neemt afscheid van de classis, en wordt
door den praeses toegesproken.

Art. 13. De volgende vergadering zal zijn op
den eersten Dordrecht in Mei. Roepende kerk
die van Zwijndrecht, praeses Ds. Vonckenberg.

Art. 14. De praeses gaat voor in dankzeg-
ging en sluit de vergadering.

Namens de Classis,
MEYNEN, Assessor.

Buitenland.

Duitschland. Het bouwen eener kerk
zonder staatschulp.

In Christelijke kringen in Duitschland is men
overtuigd, dat het vrog of laat tot scheiding
van kerk en staat komen moet, en het daarom
zaak is, zich daarvoor te bereiden. De kerk zal
moeten overleggen hoe zij haar voortbestaan
ook uit een geldelijk oogpunt zal kunnen ver-
zekeren. In verband hiermede is men een onder-
zoek gaan instellen naar de manier, waardoor
het aan de Lutherse vrije kerk van Pruisen
gelukt is om zich gedurende tachtig jaar te
handhaven. Die kerk had daarbij met groote
moeilijkheden te kampen. Men hoopt van de
zijde der landkerk, dat wanneer het tot schei-
ding van kerk en staat zal moeten komen, deze
scheiding op vreedzame manier zal plaats hebben;
aan de kerk zal men het bare wel willen gunnen,
men zal haar toch niet als een bedelaars
de deur stellen. Is zekere te wenschen. Maar
de Lutherse vaders, die vóór 80 jaar den
strijd aanbonden, hebben het moeten onder-
vinden dat de staat de vrije kerk tot een be-
delaars gemaakt heeft, ja dat hij haar tien jaar
lang als een vijandin heeft behandeld, die toen
met alle middelen meende te moeten bestrijden.

Toen de Lutherse vaders in 1830 bij de
invoering van de Unie in Pruisen blijven wil-
den, wat zij tot hertoe geweest was een
Lutherse kerk die met de Unie niets uit-
staande had, verzette zich de staat hertegen
met al zijne macht. Men ontziet den Luther-
schen, ook op zulke plaatsen waar de groote
moederhand aan het oude wilde vasthouden,
wat tot hertoe haar eigendom geweest was:
hunner kerken, pastorieën, kerkhoven, alle kerke-
lijke goederen, ja men stond hun niet eens toe
in hunne eigene huizen godsdienstoefeningen te
houden. Wanneer de politie van zulke samen-
komsten hoorde, werden de aanwezigen opge-
schreven en een geldboete van minstens een
thaler (f. 1.80) opgelegd. Wanneer men voor de
tweede maal zulk een godsdienstoefening bij-
woonde, werd deze som verdubbeld. De predi-
kanten welke weigerden de voor de Unie opge-
stelde agenda (liturgie) aan te nemen, werden
afgezet; zij mochten geen enkele ambtelijke han-
deling meer verrichten, en wanneer zij zich aan
dat verbot niet stoorden, werden zij in de gevang-
enis gezet. Door openlijke signalen werden
de weinigen die zich nog op vrije voeten be-
vonden, vervolgd. Elken gedarm die een
Lutherse predikant gevangen nam, werd een
prijs van 50 thaler beloofd.

Nadat de staat door zijn Uniepolitiek het oude
Lutherse kerkwezen verbroken had, onder-
namen het de Lutherse vaders om de kerk te
herbouwen op den grondslag der oude Luther-
sche belijdenis.

Zij besloten, met opzien tot God, datgene te
krigen, waaraan tegenwoordig vele landkerken
met zorge denken, en wat toen ter tijd voor
iets ongehoord gold: het bouwen eener kerk
zonder staatschulp, ja onder de sterkste tegen-
werking van den staat. Hoe dit in zijn werk ging?

In 1835, midden in den vervolgingstijd, kwa-
men onder bescherming van den nacht de predi-
kanten die nog niet gevangen genomen waren,
met vertegenwoordigers samen tot het houden
van een Lutherse algemeene Synode. Om
niet ontdekt te worden, vergaderde de Synode
in twee gedeelten: die van den rechteroever van
den Oder op 19 Februari; die van den linker
op 3 Maart. Hier zocht men de verstrooiden
weder te vergaderen om de banier der belij-
denis en de afzonderlijke Lutherse gemeenten
tot één kerkelijk lichaam te vereenigen. Men
koos een gemeenschappelijk kerkbestuur, de
gevolmachtigden der Synode, waarvoor in 1841
het opperkerkelijk college kwam. Deze zouden
zooveel mogelijk het onderling verband der ge-
meenten onderhouden, voor hare bediening
zorgen, de gemeenschappelijke kas besturen.
Voor dat alles waren zij aan de algemeene Synode
verantwoordelijk.

De gemeenschappelijke kas besturen! Maar
wat was er in kas? Men had niets dan de liefde
van de gemeentelieden, die meestal verarmd
waren doordat men te zware boeten had laten
betalen, die, al hadden zij zich langs gerechte-
lijken weg uitgesproken, dat zij met de geünieerde
landkerk niets meer uitstaande hadden, toch
nog gedwongen werden alle bijdragen voor de
predikanten der landkerk te blijven betalen. De
kleine gemeente Luzine niet ver van Breslau
moest gedurende het jaar dat vervolging f. 3600
aan boeten betalen. In de gemeente Hakenwoide,
in Pommeren, werden enkele kolonisten verplicht
f. 1800 te betalen. Zij moesten als pand al hun
rondvee, schapen, zelfs het zaai-graaf afgeven,
zoodat zij die tot hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,

zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,
zoodat zij die het hertoe zeker welvaren genoten
hadden, door de liefste hunner geloofsgenooten
moesten onderhouden worden. Toch hebben de
leden der gemeente in die dagen regelmatig
vrijwillig voor de kerk gegeven, want zij waren
overtuigd, dat ook voor hen het gebod gold,